

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ
У МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВDEVELOPMENT OF PERSONALITY QUALITIES
OF FUTURE TEACHERS AND TRAINERS

У статті розкрито шляхи розвитку особистісних якостей у майбутніх тренерів-викладачів. З'ясовано актуальність означеного питання, яка полягає в тому, що для сучасного тренера-викладача пріоритетним завданням є спрямування зусиль на підготовку спортсменів, досягнення ними належних результатів, однак важливим залишається формування у вихованців умінь співпрацювати в команді, дотримання етики взаємовідносин у спорті, уникання конфліктних ситуацій та проявів булінгу. Визначено перелік компетентностей Державного стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, виокремлено загальні компетентності, що включають моральний аспект підготовки фахівців. Проаналізовано наукові розвідки з означеної проблеми, на їх основі встановлено, що професійні якості особистості – це комплекс властивостей, умінь, навичок особистості, сформованих і реалізованих у процесі професійної діяльності. Морально-вольові якості поєднують наполегливість, дисциплінованість, відповідальність, рішучість, самоконтроль, цілеспрямованість, знаходження нестандартних рішень у будь-яких ситуаціях. Установлено, що морально-вольові якості не формуються окремо, вони розвиваються у майбутніх тренерів-викладачів із різних видів спорту у взаємозв'язку. Закцентовано увагу на шляхах розвитку особистісних якостей майбутніх тренерів-викладачів з точки зору педагогіки фізичного виховання і спорту. Досліджено, що традиційні й інноваційні методи, прийоми та засоби навчання, різні форми занять сприяють якісній підготовці майбутнього фахівця, який є не тільки наставником, а й взірцем для вихованців. Практичні заняття мають бути насичені моделюванням ситуацій, розв'язанням педагогічних ситуацій, проблемних завдань, що дасть змогу створити квазіпрофесійне середовище та дозволить студенту не припуститися помилок у майбутній діяльності. В освітній процес запропоновано включати: засідання студії спортивного активу; рубрику «Трейлери спортивного кінематографу»; психолого-педагогічну самопрезентацію «Я – успіх»; челендж спортивно-вольової витривалості. Підсумовано, що така різностороння робота з розвитку особистісних якостей майбутніх тренерів-викладачів спрямована й на покращення психоемоційного стану студентів, мотивації до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: тренер-викладач, морально-вольові якості, професійна компетентність, навчально-тренувальний процес, мотивація.

The article reveals the ways of development of personal qualities of future trainers-teachers. The urgency of this issue is clarified: for a modern coach-teacher the priority is to focus on training athletes, achieving appropriate results, but it remains important to develop students' ability to work in a team, adherence to ethics in sports, avoidance of conflict situations and manifestations of bullying. The list of competencies of the State Standard of Higher Education in the specialty 017 "Physical Culture and Sports" for the first (bachelor's) level of higher education is determined, general competencies are identified, including the moral aspect of training. The scientific researches on the specified problem were analyzed, on their basis it was established that professional qualities of the person are a complex of properties, abilities, skills of the person that are formed and realized in the course of professional activity. Moral and volitional qualities combine persistence, discipline, responsibility, determination, self-control, purposefulness, finding non-standard solutions in any situation. It has been established that moral and volitional qualities are not formed separately; they are interrelated and developed in future coaches-teachers of different sports. Emphasis is placed on ways to develop the personal qualities of future trainers-teachers in terms of pedagogy of physical education and sports. It is investigated that traditional and innovative methods, techniques and means of teaching, various forms of classes contribute to the quality of training of future professionals, who are not only a mentoring figure but a role model for students as well. Practical classes should include modeling situations, solving pedagogical cases, problem tasks, which will create a quasi-professional environment and allow a student to avoid mistakes in future activities.

It is offered to include such activities to the educational process: meetings of the studio of sports assets; the rubric "Trailers of sports cinema"; psychological and pedagogical self-presentation "I am success"; challenge of athletic endurance. It is concluded that such diverse work on the development of personal qualities of future trainers-teachers is aimed at improving the psycho-emotional state of students, motivation for future professional activity.

Key words: trainer-teacher, moral and volitional qualities, professional competence, educational and training process, motivation.

УДК 796.015.15:37.01
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/45.25>

Хома Т.В.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри
фізичного виховання
Державного закладу вищої освіти
«Ужгородський національний
університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Підготовка фахівців з фізичної культури і спорту в сучасних умовах вимагає формування професійної компетентності, що визначає рівень конкурентоспроможності майбутніх тренерів-викладачів, інструкторів з видів спорту, фітнес-тренерів. Робота з людьми різної вікової категорії, зокрема зі здобувачами освіти, потребує володіння

фаховими знаннями, практичними вміннями, здатністю до швидкої адаптації в нових умовах роботи, креативного підходу до організації тренувального процесу, наявності особистісних морально-етичних якостей.

У Державному стандарті вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

сформульовано складові професійної компетентності випускника: інтегральну, загальні, спеціальні (фахові, предметні). З-поміж загальних виокремлено: «Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності; здатність працювати в команді.; навички міжособистісної взаємодії.; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)» [9].

Для тренера-викладача пріоритетним завданням визначено спрямування зусиль на підготовку спортсменів, досягнення ними належних результатів, однак беззаперечним залишається формування у вихованців умінь співпрацювати в команді, дотримання етики взаємовідносин у спорті, уникання конфліктних ситуацій та проявів булінгу. Саме тому проблема розвитку особистісних якостей у майбутніх тренерів-викладачів має актуальний зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Означене питання знайшло відображення у низці публікацій науковців (Гнатенко К., Гніздилова К., Долинний Ю, Круцевич Т., Плотнікова К. та інші).

Не можна стверджувати, що дослідження формування професійних якостей особистості в педагогіці є відносно новим. Відтак, у довідковій літературі з педагогіки дефініція «якості особистості професійні» трактується, як: «комплекс властивостей, умінь, навичок особистості, сформованих і реалізованих у процесі професійної діяльності» [8, с. 210].

За науковими поглядами К. Гнезділової, сукупність провідних якостей особистості включає чотири групи якостей. Це такі: загальні (свідомість), моральні (відображення соціальної характеристики особистості), інтелектуальні (розумові), вольові й емоційні (саморегуляція особистості) якості [2].

В авторських публікаціях Ю. Дубовик [4], Ю. Долинного [3] Т. Круцевич [6] підкреслюється важливість сформованості для майбутньої професійної діяльності тренерів-викладачів таких морально-вольових якостей, як: сміливість, дисциплінованість, організованість, енергійність тощо.

К. Гнатенко морально-вольові якості тренерів-викладачів відносить до поняття «професійної культури», визначаючи їх особливими для сфери спорту і основою професійної етики. У структурі професійної культури автор виокремлює здібності, характер, темперамент, емоції, волю, мотивацію, соціальні установки. «Низький рівень володіння викладачем фізичного виховання професійною культурою призводить до зниження спортивних результатів і розчарування вихованців у своєму тренерів-викладачеві, занепаду авторитету викладача, непорозумінь серед колективу та з батьками вихованців» [1, с. 37].

Як бачимо, сьогодні для майбутніх тренерів-викладачів важливим є уміння результативно організувати начально-тренувальний процес, однак не менш значущим вважається наявність морально-вольових якостей, що поєднують наполегливість,

дисциплінованість, відповідальність, рішучість, самоконтроль, знаходження нестандартних рішень у будь-яких ситуаціях.

Мета дослідження. Розкрити шляхи розвитку особистісних якостей як складової професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми шляхів розвитку особистісних якостей у майбутніх тренерів-викладачів проводилося нами у процесі професійної діяльності. Науково-методична робота зосереджувалась на визначенні особливості означеної посади та кола обов'язків тренера-викладача. У Положенні про дитячо-юнацьку спортивну школу зазначається: «Тренером-викладачем спортивної школи може бути особа, що має високі моральні якості, вищу освіту з фізичного виховання і спорту освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «спеціаліст» чи «магістр» [7].

Характеризуючи особливості виховання у студентської молоді морально-вольових якостей під час занять фізичною культурою, Т. Кравченко, Т. Троценко, Н. Базилевич підкреслюють: «зважаючи на духовний морально-вольовий розвиток особистості через заняття фізичною культурою та спортом набуває вагомого соціального значення проблема розвитку та взаємодії вольової сфери та морального зростання особистості. Відповідно до цих даних при характеристиці особистості спортсмена чи учня, що займається фізичною культурою, варто, в першу чергу, мати на увазі зрілість його свідомості, стійкість характеру, та високі моральні якості» [5, с. 14].

Вважаємо, морально-вольові якості особистості формуються упродовж усього життя. Вони залежать від низки чинників: мотивації, освіти, виховання, цілеспрямованості. Саме цілеспрямоване заняття спортом, прагнення досягти успіху, вершин розвивають ті морально-етичні цінності, які вкрай необхідні тренеру-викладачу.

У дослідженні проблеми ми зацентрували увагу на шляхах розвитку особистісних якостей майбутніх тренерів-викладачів з точки зору педагогіки фізичного виховання і спорту. Традиційні й інноваційні методи, прийоми та засоби навчання, різні форми занять сприяють якісній підготовці майбутнього фахівця, який є не тільки наставником, а й взірцем для вихованців. Тренер-викладач – це людина, яка постійно в русі, розвивається, шукає нові методики, відчуває й передає красу спорту. Завданням дисципліни якраз і є показати та рекомендувати здобувачам освіти сучасні педагогічні підходи до тренерської діяльності.

Практичні заняття насичені моделюванням ситуацій, розв'язанням педагогічних ситуацій, проблемних завдань, що дає змогу створити квазіпрофесійне середовище та дозволяє не припуститися помилок у майбутній діяльності.

В освітній процес включалися: засідання студії спортивного активу; рубрика «Трейлери спортивного кінематографу»; психолого-педагогічна самопрезентація «Я-успіх»; челендж спортивно-вольової витривалості тощо.

Студія спортивного активу передбачає обговорення в міні-групах проблем сучасної підготовки майбутніх тренерів-викладачів. Рекомендується наступна тематика: «Вплив культури мовлення тренера-викладача на ефективність тренувального процесу», «Шляхи формування наполегливості, роль тренера в цьому процесі», «Педагогіка партнерства – ключ до успіху в роботі тренера», «Тренування фізичних якостей чи формування вольової особистості: погляд на проблему». У процесі обговорення вирішуються проблемні питання, пов'язані зі специфікою діяльності тренера-викладача, вимоги, що висуваються на сучасному етапі до його особи, володіння ним низкою якостей, необхідних для роботи з вихованцями.

Рубрика «Трейлери спортивного кінематографу» знайомить студентів зі змістом кінострічок про життя відомих спортсменів та їх шлях до досягнення мети, незважаючи на перешкоди й невдачі. Метою проведення є: ознайомлення із спортивними досягненнями українців у різних видах спорту, самовідданою працею під час тренувань, командним підходом для досягнення цілі. Довіра, впевненість у собі, наполегливість, сміливість формуються саме на таких прикладах.

Самопрезентація «Я – успіх» має на меті описати власні 10-15 позитивних рис, які, на думку студентів, допомагають реалізувати поставлену життєву мету, пов'язану зі спортом. Вважаємо, таке завдання формує здатність до самоконтролю й самовпевненості; регулювання емоційного стану, що підкріплюється навіюванням, переконанням.

Челендж спортивно-вольової витривалості демонструє можливість залишатися у належній спортивній формі навіть під час непередбачуваних обставин, виконуючи різні за складністю фізичні вправи й передаючи цю естафету друзям, одноліткам, викладачам. На завершення програми пропонується провести самоаналіз виконаних фізичних навантажень та вказати, які саме морально-вольові якості можна сформулювати при систематичній руховій активності.

Особливу увагу приділяємо позааудиторній діяльності, залученню студентів спеціальності

до організації в ЗЗСО спортивних днів, змагань, бесід щодо здорового способу життя тощо. Різностороння робота з розвитку особистісних якостей майбутніх тренерів-викладачів спрямована на покращення психоемоційного стану, мотивації до системних занять спортом.

Висновки. Нами розкрито шляхи розвитку особистісних якостей як складової професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів. Узагальнено наукові дослідження щодо специфіки посади тренера-викладача, важливості володіння ним не тільки фаховими вміннями й навичками, а й сукупністю морально-вольових якостей, що є прикладом для наслідування вихованцями, досягнення ними високих спортивних результатів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гнатенко К. В. Професійна культура майбутнього тренера-викладача. Інноваційна педагогіка. Випуск 13. Т. 1. 2019. С. 36-39.
2. Гнезділова К. М. Формування особистісних якостей майбутнього фахівця. Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції : зб. матер. Всеукр. наук.-прак. конф. (Черкаси, 27–28 березня). Черкаси, 2008. С. 150-152.
3. Долинний Ю. О. Підготовка фахівців фізичного виховання й спорту до професійної діяльності. Інноваційна педагогіка. Випуск 21. Т. 1. 2020. С. 203-206.
4. Дубовик Ю. М. Характеристика основних морально-вольових якостей особистості. Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Х., 2017. Вип. № 2(82). С. 114-124.
5. Кравченко Т. П., Троценко Т. Ю., Базилевич Н. О. Особливості виховання у студентської молоді морально-вольових якостей під час занять фізичною культурою. «Молодий вчений» № 4.1 (68.1) квітень, 2019 р. С. 12-15.
6. Круцевич Т. Розвиток моральної складової особистості старших дошкільників у процесі організованої рухової активності. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015. № 2. С. 93-97.
7. Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BFtest=XX7MfyrCSgkyhoZIZiPDTLXoHI4SQs80msh8le6#Text>.
8. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221с.
9. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 017 «Фізична культура і спорт». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita>.